

ใบความรู้ เรื่อง การวิเคราะห์คุณค่าวรรณคดีด้านวรรณศิลป์
หน่วยที่ ๒ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑๐ เรื่อง วิเคราะห์คุณค่าวรรณคดีด้านวรรณศิลป์
รายวิชาภาษาไทย รหัสวิชา ท๒๑๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

วรรณคดีวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง ๆ กวีจะใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อให้วรรณคดีหรือวรรณกรรมนั้นมีคุณค่าน่าสนใจ ซึ่งทำให้งานเขียนนั้นมีความงาม ความไพเราะ และมีความหมายเป็นที่จับใจของผู้อ่าน ดังนั้น กวีจะต้องคิดกลวิธีการประพันธ์ให้งานนั้นออกมาอย่างเหมาะสม เพื่อสื่อทั้งความหมายและความไพเราะงดงาม ด้วยกลวิธีการประพันธ์ที่สำคัญที่จะต้องนำมาใช้ คือ การเล่นเสียง การเล่นคำ การใช้ภาพพจน์ โวหารและรสวรรณคดี ซึ่งมีรายละเอียดดัง ต่อไปนี้

๑. การเล่นเสียง

การเล่นเสียง คือ การสรรคำให้มีเสียงสัมผัสเป็นพิเศษกว่าปกติ เพื่อให้เกิดท่วงทေးที่ไพเราะน่าฟัง มีทั้งการเล่นเสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ ดังนี้

๑.๑ การเล่นเสียงพยัญชนะ คือ การใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะเสียงเดียวกันหลายพยางค์ติด ๆ กันไปในคำประพันธ์ เช่น

“ดูน้ำวังกลิ้งเขียวเป็นเกลียวกลอก กลับกระลอกฉัดฉวัดเฉวียน”

เล่นเสียงพยัญชนะ ได้แก่ ฉอก – ฉาด – ฉัด ฉวัด – เฉวียน

๑.๒ การเล่นเสียงสระ คือ การใช้คำคล้องจองที่มีเสียงสระเดียวกัน ถ้ามีตัวสะกดก็ต้องเป็นตัวสะกดในมาตราเดียวกัน เช่น

“อย่าตีปลาหน้าไซ”

เล่นเสียงสัมผัสสระ คือ ปลา-หน้า

“อย่ากอปรจิตริชยา”

เล่นเสียงสัมผัสสระ คือ จิต-ริช(ยา)

๑.๓ การเล่นเสียงวรรณยุกต์ คือ การใช้คำที่ไล่ระดับเสียง ๒ หรือ ๓ ระดับเป็นชุด ๆ ไป เช่น

บัวตุ้มตุ้มตุ้มตุ้ม กลางตม

สูงส่งทงทานลม ล่มลัม

แมลงเม่าเม่าเม่าฉม ชมชราบ

รูรูรูริมกัม พาดไม้ไทรทอง

เขาชันคูคู เคียงสอง

(โคลงอักษรสามหมู่ : พระศรีมโหสถ)

เล่นเสียงวรรณยุกต์ ตุ้ม-ตุ้ม-ตุ้ม, ล่ม-ลัม, เม่า-เม่า-เม่า, รู-รู-รู, คู-คู-คู

๒. การเล่นคำ

การเล่นคำ คือ การสรรคำมาเรียงร้อยในคำประพันธ์ โดยใช้คำที่มีเสียงเดียวกันในความหมายต่าง ๆ มาพรรณนา เป็นวิธีการเล่นคำทำให้ไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น อาจช่วยสร้างอารมณ์ขันบันเทิงใจให้ผู้อ่านและผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

ผลจากเจ้าลอยแก้ว บอกความแล้วจากจำเป็น

จากช้ำน้ำตากระเด็น เป็นทุกข์ทำหนานวลแดง

(กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

การเล่นคำ “จาก” ผลจาก จาก จากช้ำ

๓. การใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์ เป็นกลวิธีในการใช้ภาษาอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีการเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อให้ผู้รับสารนึกเห็นภาพของ สิ่งที่ผู้ส่งสารนำเสนอ กล่าวให้เข้าใจง่าย ๆ คือ เป็นการเลือกใช้ถ้อยคำแทนภาพนั่นเอง ภาพพจน์ที่ปรากฏในวรรณคดีที่นิยมใช้กันบ่อย ๆ ได้แก่ อุปมา (simile) อุปลักษณ์ (metaphor) บุคลาธิษฐาน (personification) อธิพจน์ (hyperbole) และสัทพจน์ (onomatopoeia)

๓.๑ อุปมา หมายถึง การเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเหมือนหรือคล้ายกับอีกสิ่งหนึ่ง จะมีคำว่า เหมือน ราว รวากับ ดุจ เถก ปูน เพียง ประดุจ ดัง กล ประหนึ่ง เช่น

อ่อนหวานมานมิตรล้น	เหลือหลาย
หยาบป๋มีเกลอกราย	เกลื่อนไกล่
ดุจดวงศศิฉาย	ดาวดาษ ประดับนา
สุริยส่องแสงดาราไว้	เพื่อร้อนแรงแสง

(โคลงโลกนิติ : สมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

๓.๒ อุปลักษณ์ หมายถึง เป็นการเปรียบเทียบเหมือนกัน แต่เป็นการเปรียบเทียบ สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง อุปลักษณ์จะไม่กล่าวโดยตรงเหมือนอุปมา แต่ใช้วิธีกล่าวเป็นนัย ให้เข้าใจเอาเอง คำที่ใช้เปรียบ คำว่า คือ เป็น หรือไม่ปรากฏคำเชื่อม เช่น

เห็นห่มมธุรสทรวงเศร้า	รุ่มรุ่มเร้าคือไฟพอน
เจ็บไกล่ในอวรณ์	ร้อนรุ่มรุ่มกลุ้มกลางทรวง

(กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

ชายข้าวเปลือกหญิงข้าวสารโบราณว่า	น้ำพิ่งเรือเสื่อพิ่งป่าอชฌาศัย
เราก็จิตคิดดูเล่าเขาก็ใจ	รักกันไว้ดีกว่าซึ่งระวังการ

(อิศรญาณภาษิต : หม่อมเจ้าอิศรญาณ)

๓.๓ บุคคลวัตหรือบุคลาธิษฐาน หมายถึง การเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรม และอาการบางอย่างของมนุษย์ไป ใส่ในสัตว์ สิ่งของ ความคิดหรือธรรมชาติ ประดุจหนึ่งว่าแสดงอาการได้เหมือนคน เช่น ทะเลไม่เคยหลับ คลื่นจูบหิน ลมถึบประตู ฟ้าหิวเราะซ่า หรือบทกวีที่ว่า

สัตถันท์บรรพตทั้งหลาย	อ่อนเอียงเพียงปลาย
ประนอนมประนมชัย	

(บทพากย์เอราวัณ : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

กวีเปรียบเทียบว่า ภูเขาทั้งหลายต่างค้อมศีรษะลงเพื่อแสดงความเคารพ เมื่อเห็นขบวนเสด็จขององค์อมรินทร์

๓.๔ อติพจน์ หมายถึง การกล่าวเกินจริงเป็นการบรรยายที่ขยายให้เห็นเด่นชัดในสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าความเป็นจริงโดยมุ่งไปที่อารมณ์ความรู้สึกที่มีมากกว่าถ้อยคำ เช่น รักคุณเท่าฟ้า คอแห้งเป็นผง ถ้าฉันมีสิบน้าอย่างทศกัณฐ์ สิบน้านั้นฉันจะหันมายืมให้เธอ คิดถึงเธอใจจะขาดแล้ว หรือบทกวีที่ว่า

ขอเดชะพระพุทธคุณช่วย	แม้มอดม้วยกลับชาติวาสนา
อายุยืนหมื่นเท่าเสาศิลา	อยู่คู่ฟ้าดินได้ตั้งใจปอง

(นิราศภูเขาทอง : พระสุนทรโวหาร)

๓.๕ สัทพจน์ หมายถึง การเปรียบเทียบด้วยการเลียนเสียงหรือแสดงลักษณะอาการต่าง ๆ ทำให้รู้สึกเหมือนได้ยินเสียงของสิ่งนั้น ๆ เช่น

ระวังตัวกลัวครุหนูเอ๋ย

ไม้เรียวเจียวเหวย

กุเคยเข็ดหลาบขวาบเขวียว

(กาพย์พระไชยสุริยา : พระสุนทรโวหาร)

คำว่า “ขวาบเขวียว” เป็นคำเลียนเสียงของไม้เรียวเมื่อแหวกอากาศมากระทบผิวหนัง